

ČESKÉ DÍTĚ
Petr Placák (*1964)

Spisovatel, publicista a historik Petr Placák patřil k nejmladší generaci protikomunistické opozice – byl jedním z účastníků a spoluorganizátorů protirežimních demonstrací, které se konaly v Praze na konci 80. let. V roce 2007 vyšel jeho románový esej *Fízl*, v němž mimo jiné píše: *„Narodil jsem se čtyři roky před ruskou okupací Československa, právě tak akorát, abych v srpnu roku 1968 stihl do své paměti uložit obrázky ruských tanků, zoufalost a bezmoc dospělých. Srpnová okupace země v roce 1968 je moje nejranější souvislejší vzpomínka, na niž plynule navázal pohřeb Jana Palacha a celá následná doba normalizace. Už od předškolních let jsme věděli, kde žijeme – že zemi okupují Rusáci a vládnou jí kolaboranti – domácí komunisté. Husák byl pro nás vrchní místní démon a zároveň jsme věděli, že nad ním stojí sám kníže pekel, lucifer Brežněv, jehož zčernalá duše prosákla na povrch a znetvořila jeho zevnějšek. Jedním z nejstrašidelnějších zážitků oněch dětských let byl televizní přenos z letiště, kde se dvě monstra, Husák s Brežněvem, vzájemně objímala a líbala na ústa – doslova se k sobě přisála jako nějaké obrovské pářící se pijavice, jejichž ústa jsou zároveň vyměšovací i rozmnožovací orgán.“*

Byl-li sovětský generální tajemník Leonid Brežněv kníže pekel a prezident a hlava československých komunistů Gustáv Husák „lokální démon“, co byl pak estébák neboli fízl? *„Všestranně použitelný nástroj na lámání křehkého charakteru lidí, jejich důstojnosti, svébytnosti, svobody a autonomie jejich osoby. Dáblův pacholek, který proti lidství útočí nátlakem, pokušením, hrozbou, sváděním a podplácením.“*

Petr Placák se narodil 8. ledna 1964 v Praze. Jeho otec Bedřich Placák, lékař a za války velitel partyzánských jednotek na Slovensku, byl vyhozen z nemocnice poté, co roku 1969 na srpnových oslavách Slovenského národního povstání veřejně prohlásil, že žádný národ se nikdy nesmí smířit s okupací. Bedřich Placák patřil k signatářům Charty 77, kterou podepsal i Petrův starší bratr Jan. Placákovi byli tedy rodina nepokrytě nepřátelská vůči totalitnímu státu a totalitní stát je také nepokrytě pronásledoval.

Petr Placák ukončil základní školu v roce 1979. Neměl dobrý prospěch, a navíc mu bylo sděleno, že se nemá z kádrových důvodů ani pokoušet o studium. Šel proto do učení: *„Paradoxní je, že vlastně dodneška nevím, čím jsem se to vyučil. Byl to obor mechanik a u toho nějaký číselný kód [...]. Většinou jsem tam natíral nějaké bedny nebo něco podobného [...] Potom jsem musel nastoupit do továrny, kde jsem se vyučil, a po několika měsících se mi podařilo s pomocí psychiatra odejít.“*

Ještě v učilišti, roku 1982, Petr Placák učinil zásadnější zkušenost s komunistickou policií – půjčil spolužákovi válečné (a podle zákona „z nefunkčného“) pistole svého otce, kamarád se s nimi vytahoval v hospodě a kdosi ho udal. Státní bezpečnost toho využila k šikanování celé rodiny, Placák prodělal několik výslechů. Utvrdilo ho to v odporu proti komunistickému aparátu a v opovržení vůči těm, kdo režim na té či oné úrovni představovali.

Když se s pomocí psychiatra dostal z fabriky, dodělal si večerně maturitu na strojní průmyslovce a pak se až do konce komunismu živil v příležitostných dělnických profesích: pracoval v depozitáři Národní galerie jako manipulační dělník, jako noční hlídač, námezdní síla v lese v severních Čechách, uklízeč v metru. V roce 1985 se Petr Placák dostal na strojní fakultu ČVUT: „*Hlásil jsem se tam jen kvůli tomu, abych měl půl roku volna, takže jsem v té škole byl asi třikrát. Myslel jsem, že si to ještě o půl roku prodloužím, měl jsem k tomu story o tom, že mám rodinné trable a že potřebuju opakovat ročník, ale to už nevyšlo, protože se toho domákli estébáci [...]. Nakonec jsem dělal uklízeče v obchodním domě Družba, a ačkoli jsem byl vyhodnocen jako nejlepší uklízeč, tak mě odtamtud v roce 1989 po Palachově týdnu vyhodili [...]. V Československu 80. let platila pracovní povinnost, takže člověk mohl být bez zaměstnání pouze dva měsíce. StB přitom sama zařizovala, aby byli odpůrci režimu vyhozeni z práce. Byl to jeden z mnoha typů šikany – když člověk neměl stálý pracovní poměr, pronásledovali ho za příživu, když práci našel, StB ho o ni spolu s kádrováky připravila a pak ho pronásledovala za to, že ji nemá [...].“*

V letech 1982–1986 hrál Placák na klarinet ve skupině The Plastic People of the Universe. Od poloviny 80. let také publikoval v samizdatu, mimo jiné vydal román *Medorek* (1985) a básnickou sbírku *Obrovský zasněžený hřbitov* (1987, pod pseudonymem Petr Zmrzlík). V květnu 1988 stál u zrodu nezávislé iniciativy České děti a sepsal její royalistický Manifest, provokativní romantický text, požadující obnovu království. Praví se v něm: „*Království není vláda menšiny na úkor většiny, či vláda většiny na úkor menšiny, království není vláda několika tisíc hrabivců, samozvanců, darmožroutů a parazitů země a národa. Království je posvátné [...]. Královská vláda budiž taková, jakou si zvolí lid. Jestliže si zvolí komunistickou, bude komunistická. My jsme však přesvědčeni, že vláda nemusí mít, ba nemá mít žádný politický program. Je buď dobrá, nebo špatná [...]. Navrhujeme přechod politických stran do oblastí kulturně zábavných či mezi charitativní sdružení apod.“*

Státní bezpečnost byla Manifestem (signovali ho například spisovatel Jáchym Topol, básník a kritik Andrej Stankovič, básník a kunsthistorik Ivan Martin Jirous) zmatená: „*Přišli jsme s něčím, co bylo pro bolševika naprosto nepochopitelné. Estébáci po tom samozřejmě skočili a nechali manifest uveřejnit v Rudém právu. Aby si lidé udělali obrázek, co jsme zač. A tak tam mezi prohlášeními brigád dojiček a socialistických úderníků najednou stálo, že my, České děti, vyhlašujeme, že České království trvá, připravujeme se na příchod českého krále, což je náš nejvyšší cíl, a tak dále. Byl to trochu infantilní text, ale v tom kontextu to bylo skoro geniální a samozřejmě to mělo opačný efekt – po těch šílených rudoprávních kydech manifest na mnohé lidi působil osvobozujícím dojmem.“*

Manifest Českých dětí nicméně jednoznačně nepřijala ani opozice, exkomunistická část Charty 77 ho dokonce považovala za znevážení disentu „radikální mládeží“: „*My jsme se chtěli nějak vymezit právě proti starším opozičníkům z charty. Vadilo nám, že se obracejí na Husáka, na vedení státu. Že se chtějí bavit o lidských právech s režimem, který je postavený na popření veškerých lidských a občanských práv. My jsme se s naším prohlášením neobraceli na režim, ale na kamarády a širší veřejnost.*“

Petr Placák říká, že od roku 1987 žil „od jedné protikomunistické demonstrace k druhé“, bylo mu prý jasné, že nedemokratický režim se může zhroutit, bude-li pocíťovat vytrvalý tlak veřejnosti. V červnu 1988 uspořádal s přáteli letákovou akci proti bourání starého Žižkova. O dva měsíce později vyzvaly „monarchisticko-anarchistické“ České děti (spolu s Nezávislým mírovým sdružením) československé občany k účasti na demonstraci ke dvacátému výročí 21. srpna 1968, tedy počátku sovětské okupace. Následovaly protesty v den výročí založení republiky (28. října 1988) a vůbec jediná povolená manifestace v Den lidských práv (10. prosince 1988). Komunistická policie se před demonstracemi snažila obvykle pozatýkat co nejvíc „podvratných živlů“, a proto bylo běžné, že se členové nezávislých iniciativ několik dní před akcí skrývali u přátel anebo skončili ve dvoudenní vazbě, na takzvané osmačtyřicítce. Demonstrace pravidelně – s větší či menší brutalitou – rozháněla policie. Placák na tu dobu vzpomíná: „*Jednak to bylo trochu takové dobrodružství jako z Rychlých šípů, a jednak byla na demonstracích bezvadná atmosféra. Lidé si najednou byli blízcí, jakýkoli neznámý člověk v tom městě cítil totéž, všichni proti těm komunistickým sviním. V metru, kdekoli. Byla to atmosféra, která se asi v jiných situacích nedá zažít.*“

V lednu 1989 se Petr Placák pokusil spolu s dalšími československými disidenty uctít památku Jana Palacha (studenta, který se 16. ledna 1969 zapálil na protest proti okupaci a především postupující společenské letargii) a položit k pomníku sv. Václava květiny: „*Zatkli mě, ještě než jsem stačil dojít k pomníku na Václavském náměstí. Když jsme čekali s dalšími lidmi z opozice na fízlárně v Benediktské ulici, napsal jsem na papírek, že se příští den sejdeme znovu. Mohla za to stuha, kterou jsem měl schovanou v podšívce kabátu a na ní bylo napsáno Janu Palachovu České děti. Přišlo mi líto, že jsem ji nemohl položit na pomník Sv. Václava. Tím, že se podařilo svolat demonstraci na další den, se spustila řetězová demonstrace [...].*“ Večer Placáka pustili, následující den ho zatkli znovu a ve vazbě zůstal dva týdny. Pak byl odsouzen k podmíněnému trestu. Dnes je přesvědčený, že demonstrace na Václavském náměstí během Palachova týdne znamenaly zásadní zlom v cestě české společnosti ke svobodě, mimo jiné tím, že do značné míry ovlivnily, nebo dokonce změnily mentalitu těch, kdo se do té doby báli projevit občanskou nespokojenost: „*Byla to zlomová událost, hlavně v urputnosti demonstrantů. A v tom, že si toho všimla vlastně celá společnost. Nikdy se mezi lidmi o demonstracích tolik nemluvilo jako tehdy. I bolševici o nich začali psát v novinách, vyjadřovali se prokurátoři,*

národní výbory [...]. Najednou se začali ozývat vědci z ústavů, umělci. Kardinál Tomášek napsal skvělý dopis už 21. ledna. Studenti se začali bouřit. Vznikla petice Několik vět, kterou podepsaly desetitisíce lidí.“

Po roce 1989 Petr Placák vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, působil jako redaktor a komentátor v různých českých denících a časopisech, také pracoval jako badatel v Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu (1993–1994). Vydal několik próz, například soubor povídek *Cestou za dobrodružstvím* (2001) či úvodem citovanou prózu *Fízl* (2007) a také několik odborných prací, například *Gottwaldovo Československo jako fašistický stát* (2015). Od poloviny 90. let řídí kulturně-společenský list *Babylon*, od roku 2013 pracuje v Ústavu pro studium totalitních režimů. Značnou veřejnou pozornost vyvolal soudní proces s několika někdejšími příslušníky Státní bezpečnosti, kteří Placáka roku 1989 unesli a zbili – po téměř pětadvaceti letech rozhodly soudy o jejich vině.

Na otázku, v čem vidí význam disentu ze sedmdesátých a 80. let, Petr Placák odpovídá: *„Nejdůležitější byla jeho úloha v konkrétních případech pomoci lidem pronásledovaným režimem, stejně jako bylo důležité seznamovat svobodný svět s osudem politických vězňů a jejich rodin [...]. Disent udržel nezávislé myšlení a umění v komunistické diktatuře a zachoval kontakt s předkomunistickou či mimokomunistickou společností a také s českým exilem. A pak hlavně sehrál velkou úlohu při přechodu od totality k demokracii. I když se zvoralo, co se dalo, představa, že by tady nebyly žádné opoziční struktury a s komunistickou mocí by vyjednávali nějakí reformní estébáci, je skutečně děsivá [...].“*

Autor textu Adam Drda